

УДК 658:15

Чернишов В.В.*старший викладач кафедри фінансів
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця*

ОСНОВНІ ЕТАПИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ ДІАГНОСТИКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

MILESTONES FINANCIAL DIAGNOSTIC EVALUATION OF BUSINESS ENTITIES

АНОТАЦІЯ

У статті визначено основні актуальні питання оцінки фінансової діагностики суб'єктів господарювання. Узагальнено функціонування суб'єктів господарювання, встановлено перелік ключових чинників щодо доцільності під час вибору методів фінансової діагностики. Обґрунтовано застосування основних методів аналізу системи фінансової діагностики. Встановлено множини напрямів функціонального спрямування оціночних показників щодо проведення фінансової діагностики суб'єктів господарювання. Побудовано ієрархію напрямів системи фінансової діагностики.

Ключові слова: методи, фінансова діагностика, напрями, суб'єкти господарювання, фінансовий аналіз, кількісні, якісні.

АННОТАЦИЯ

В статье определены основные актуальные вопросы оценки финансовой диагностики субъектов хозяйствования. Обобщено функционирование субъектов хозяйствования, установлен перечень ключевых факторов относительно целесообразности при выборе методов финансовой диагностики. Обосновано применение основных методов анализа системы финансовой диагностики. Установлено множество направлений функционального назначения оценочных показателей по проведению финансовой диагностики субъектов хозяйствования. Построена иерархия направлений системы финансовой диагностики.

Ключевые слова: методы, финансовая диагностика, направления, предприятия, финансовый анализ, количественные, качественные.

ANNOTATION

The main current issue of assessing the financial diagnostic entities. Overview functioning entities established list of the key factors in the choice about whether methods of financial diagnosis. Application of basic methods of financial analysis system diagnostics. Established set of functional areas focus on performance indicators of financial diagnostic entities. Built hierarchy directions financial system diagnostics.

Keywords: methods, financial diagnostics, directions, businesses, financial analysis, quantitative and qualitative.

Постановка проблеми. З метою вирішення проблеми національної економіки постає необхідність удосконалення процесу управлінських рішень, що встановить основні результати діяльності підприємства. Діагностика фінансового стану – це така система управління прийняттям рішень, яка покликана виявити та прогнозувати стратегічні та тактичні цілі підприємства.

Розвиток економіки, а саме функціонування суб'єктів господарювання, викликає необхідність застосування різних методів економічного та фінансового аналізу для оцінки та виявлення рівня розвитку підприємства в певний період

часу під час прийняття рішень щодо управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання оцінки та аналізу фінансового стану підприємств розглядалися в працях зарубіжних науковців і практиків, зокрема: М. Баканова, І. Балабанова, Л. Бернштейна, О. Волкової, В. Ковальова, Б. Коласс, М. Крейніної, Е. Маркар'яна, О. Муравйова, Н. Русак, В. Русак, Г. Савицької, Е. Хелферта.

Вагомий внесок у розробку теоретичних та методичних засад оцінки фінансового стану вітчизняних підприємств зробили вчені-економісти: Л. Ушвицький, О. Барановський, А. Даниленко, В. Івахненко, Л. Лахтіонова, В. Мец, О. Орлов, О. Павловська, В. Сопко, М. Чумаченко, А. Чупіс та ін. Питанням удосконалення методів діагностики в процесі управління підприємством приділено увагу в працях таких вітчизняних та іноземних учених, як: Т. Бердікова, А. Вартанов, В. Герасимчук, А. Градов, П. Єгоров, В. Забродський, Н. Кизим, Е. Коротков, Ю. Лисенко, Б. Літвак, О. Олексюк, Н. Родіонова, В. Раппорт, В. Савчук, Р. Сайфулін, З. Соколовська, О. Стоянова, Н. Чумаченко, Г. Швиданенко, А. Шеремет та ін.

Мета статті полягає у виділенні основних етапів оцінки фінансової діагностики суб'єктів господарювання.

Завдання даної роботи полягає в установленні основних методичних підходів до оцінки фінансової діагностики суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз наукових джерел дає змогу виділити чотири основні підходи до фінансової діагностики: експертні методи, економіко-математичні методи, штучні інтелектуальні системи, методи оцінювання фінансового стану [1, с. 33].

На основі узагальнення літературних джерел та дослідження практики функціонування суб'єктів господарювання встановлено, що виокремлюють такий перелік ключових чинників, які доцільно враховувати під час вибору адекватних ситуації методів фінансової діагностики: цілі, завдання та об'єкт діагностики, інформаційне забезпечення, кваліфікація задіяних у діагностиці фахівців, технічне та програмне забезпечення, стабільність середовища функціонування, досвід та традиції діа-

гностики, ресурсне забезпечення, горизонт та спрямування діагностики, рівень її деталізації, призначення фінансової діагностики, описові характеристики суб'єктів господарювання, параметри застосування методів фінансової діагностики [2, с. 102–134].

Необхідною складовою частиною фінансового менеджменту будь-якого підприємства є діагностика фінансового стану, яка передбачає здійснення повного аналізу результатів його господарської діяльності, за раціонального використання реальних ресурсів, своєчасного погашення зобов'язань та рентабельність [3, с. 190].

Фінансова діагностика має на меті попередження кризових ситуацій та оцінки фінансово-економічної діяльності. Виділяючи методи щодо процесу діагностики, постає необхідність в умовному їх розділенні на кількісні та якісні.

До кількісних методів відносять регресійні моделі прогнозування ймовірності настання криз та банкрутства, а також комплексні методи коефіцієнтного аналізу фінансового стану. Якісні методи оцінюють ступінь безпечності діяльності суб'єктів господарювання, це – метод Аргенті та SWOT-аналіз.

Фінансова діагностика базується на таких принципах, як: стратегічна спрямованість, орієнтація на кількісні стандарти (нормативи); адекватність; превентивність; синхронність; інтегрованість; точність; прозорість; простота та економічність.

Експертне дослідження має на меті підвищення обґрунтованості завдань, що не можуть бути повною мірою описані математично, оскільки є «слабо структурованими». Найбільш поширені види експертизи – ранжування, множинні і парні порівняння, сортування, бальні оцінки [4, с. 17–18], тобто експертні оцінки обмежені значною ймовірністю постановки суб'єктивних суджень, у результаті чого виникає неузгодженість думок експертів та складність формалізації експертних оцінок.

Існує безліч підходів та інструментів щодо проведення фінансової діагностики суб'єктів господарювання. Методичні підходи до проведення діагностики поділяються на державні (обов'язкові) та наукові (рекомендаційні).

Метою побудови ієрархічної моделі множини методичних підходів до оцінки фінансової діа-

гностики суб'єктів господарювання на основі дедуктивної логіки було отримано множину підходів, які відображають основні напрями системи фінансової діагностики суб'єктів господарювання. Ці методичні підходи мають певну залежність, а тому обумовлюють залежність методичних підходів одне від одного.

Аналізуючи наукові джерела [5–17], встановлено множину напрямів функціонального спрямування оціночних показників до проведення фінансової діагностики суб'єктів господарювання:

- фінансово-майновий стан;
- результати господарської діяльності підприємств з окремих напрямів (операційного, фінансового, інвестиційного);
- організація управління підприємством;
- ресурсний потенціал підприємств;
- комбінований підхід (збалансована система діагностичних показників у розрізі різних аспектів діяльності підприємства, наприклад ресурсна, клієнтська, фінансова, менеджерська складові частини). Окреслені методи згруповано залежно від значущості та цілісності аналізу.

На цьому етапі дослідження з сукупності вказаних напрямів функціонального спрямування оціночних показників до проведення фінансової діагностики суб'єктів господарювання побудовано направлений граф зв'язків між ними (рис.1). Напрямок зв'язку зображено у вигляді стрілок, які виходять з фактора-наслідка та вказують на його залежність від фактора-причини.

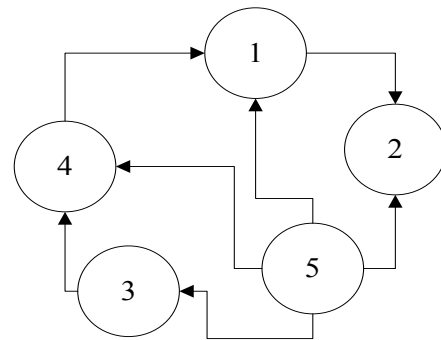

Рис. 1. Взаємозв'язок між основними напрямками системи фінансової діагностики суб'єктів господарювання

Таблиця 1

Результати зв'язку основних напрямів системи фінансової діагностики суб'єктів господарювання

Методичні підходи		1	2	3	4	5
1	Фінансово-майновий стан	1	1	0	0	0
2	Результати господарської діяльності підприємств з окремих напрямів (операційного, фінансового, інвестиційного)	0	1	0	0	0
3	Організація управління підприємством	0	0	1	1	0
4	Ресурсний потенціал підприємств	1	0	0	1	0
5	Комбінований підхід (збалансована система діагностичних показників у розрізі різних аспектів діяльності підприємства, наприклад ресурсна, клієнтська, фінансова, менеджерська складові частини)	1	1	1	1	1

У результаті аналізу направленої графу (рис. 1) побудовано матрицю досяжності. Заповнення матриці бінарними напрямками системи фінансової діагностики суб'єктів господарювання здійснюється за правилом [18]:

$$d_{ij} = \begin{cases} 1, \text{ якщо з } i \text{ можна потрапити в } j; \\ 0, \text{ у протилежному випадку.} \end{cases} \quad (1)$$

У табл. 1 подано результати визначення взаємозв'язку напрямів системи фінансової діагностики суб'єктів господарювання, що має вигляд матриці досяжності направленої графа.

Матриця досяжності направленої графа, що представлена в табл. 1, дає змогу розділити множини вершин H на підмножину рівнів ієрархії. Із цією метою всі вершини поділяються на досяжні та попередні.

Вершину h_i називають досяжною з вершини h_j , якщо в орієнтованій графі існує шлях від h_j до h_i . Ця множина позначається через $R(h_i)$. Вершина h_j вважається попередньою до h_i , якщо можливе досягнення h_i із h_j . Ця множина позначається через $A(h_i)$.

Множина вершин

$$A(h_i) = R(h_i) \cap A(h_i), \quad (2)$$

для яких виконується умова недосяжності з решти вершин множини H , що залишилися, може бути позначена як рівень ієрархії. Ця умова перевіряється в декількох ітераціях шляхом поступового виключення визначених вищих рівнів [18].

У результаті аналізу направленої графу побудовано матрицю досяжності, заповнення матриці бінарними елементами здійснено за рядками. На основі матриці досяжності (табл. 2) за обраним методом проводиться процедура визначення рівнів ієрархії. Результати першої ітерації визначення рівнів ієрархії представлено в табл. 2.

За першої ітерації критеріальна рівність виконується для елемента (5) комбінований підхід (збалансована система діагностичних показників у розрізі різних аспектів діяльності підприємства, наприклад ресурсна, клієнтська, фінансова, менеджерська складова), який знаходиться на першому рівні ієрархії.

У загальному вигляді структура ієрархії напрямів системи фінансової діагностики представлена на рис. 2.

На рис. 2 видно, що ієрархія напрямів системи

Таблиця 2
Визначення першого рівня ієрархії

h_i	$R(h_i)$	$A(h_i)$	$R(h_i) \cap A(h_i)$
1	1,2	1,4,5	1
2	2	1,2,5	2
3	3,4	3,5	3
4	1,4	3,4,5	4
5	1,2,3,4,5	5	5

фінансової діагностики є п'ятирівневою. Основною метою під час визначення напрямів системи фінансової діагностики є встановлення результатів господарської діяльності підприємств з окремих напрямів (операційного, фінансового, інвестиційного).

На наступному рівні визначено фінансово-майновий стан. На 3–2 рівнях розташовано напрями функціонального спрямування оціночних показників, а саме: ресурсний потенціал підприємства та організація управління підприємством.

На найвищому рівні ієрархії перебуває комбінований підхід (збалансована система діагностичних показників у розрізі різних аспектів діяльності підприємства, наприклад ресурсна, клієнтська, фінансова, менеджерська складова), рішення якого можливе під час дослідження попередніх напрямів щодо проведення фінансової діагностики.

Висновки. На основі проведеного дослідження встановлено, що система фінансової діагностики виявляє та попереджує причини порушень із можливістю прогнозування показників фінансового стану суб'єктів господарювання. Визначено основні напрями системи фінансової діагностики суб'єктів господарю-

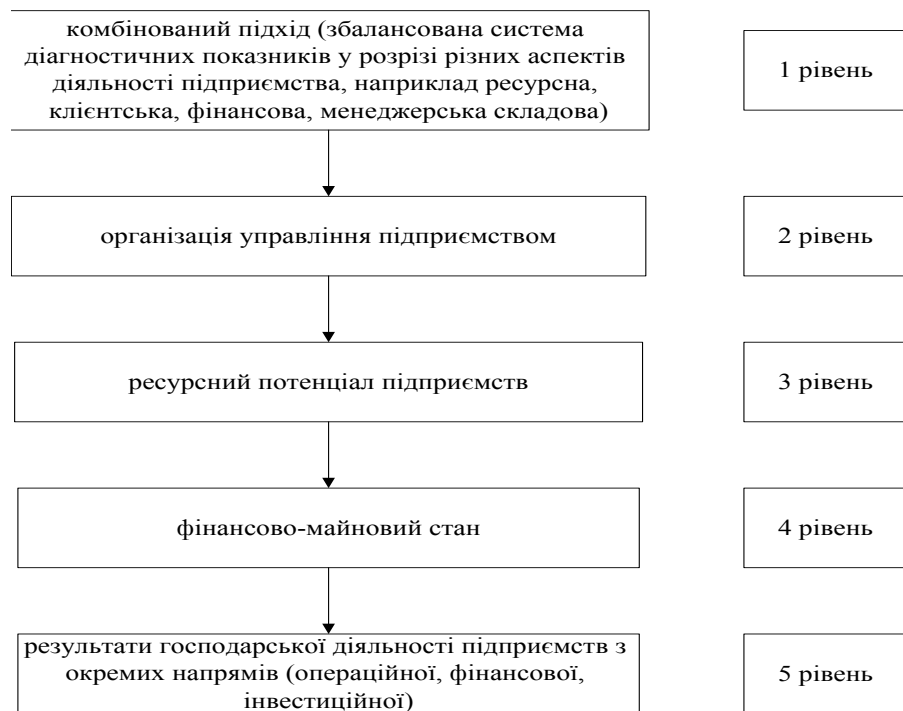

Рис. 2. Ієрархія напрямів системи фінансової діагностики

вання. Побудовано ієрархію напрямів системи фінансової діагностики та встановлено, що на найвищому рівні перебуває комбінований підхід, доцільність використання якого узагальнює усі складники виникнення та запобігання кризовим явищам.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кизим Н.А. Оценка и прогнозирование неплатежеспособности предприятий : [монография] / Н.А. Кизим, И.С. Благунов, Ю.С. Копчак. – Х. : Инжек, 2004. – 144 с.
2. Городня Т.А., Мойсеєнко І.П. Економічна та фінансова діагностика : [навч. посіб.] / Т.А. Городня, І.П. Мойсеєнко. – Львів : Магнолія-2006, 2008. – 282 с.
3. Гетьман О.О. Економічна діагностика: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / В.М. Шаповал, О.О. Гетьман. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 307 с.
4. Ушвицкий Л. Методика определения проблемного состояния предприятия / Л. Ушвицкий, А. Алексеева // Проблемы теории и практики управления. – 2006. – № 8. – С. 17–23.
5. Матвійчук А. Діагностика банкрутства підприємств / А. Матвійчук // Економіка України. – 2007. – № 4. – С. 20–28.
6. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства : [навч. посіб.] / Т.Д. Костенко [та ін.] ; вид. 2-ге перероб. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 400 с.
7. Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління на підприємстві : [монографія] / О.О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2004. – 268 с.
8. Глухов В.В. Математические методы и модели для менеджмента / В.В. Глухов, М.Д. Медников, С.В. Коробко. – СПб. : Лань, 2000. – 480 с.
9. Терещенко О. Дискримінантна модель інтегральної оцінки фінансового стану підприємства / О. Терещенко // Економіка України. – 2003. – № 8. – С. 38–44.
10. Чепурко В.В. Моделі ситуативної діагностики фінансового стану аграрних підприємств / В.В. Чепурко // Фінанси України. – 2000. – № 6. – С. 79–90.
11. Крепкий Л.М. Экономическая диагностика предприятия. Методология, методика, организация, диагнозы и пути совершенствования / Л.М. Крепкий. – М. : Экономика, 2006. – 215 с.
12. Сопов І. Підходи до діагностики фінансового потенціалу підприємства / І. Сопов // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 1. – С. 68–75.
13. Фомин Я.А. Диагностика кризисного состояния предприятия : [учеб. пособ. для вузов] / Я.А. Фомин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 349 с.
14. Василенко В.О. Антикризове управління підприємством : [навч. посіб.] / В.О. Василенко. – К. : ЦУЛ, 2003. – 342 с.
15. Антикризисное управление : [учебник] / Под ред. Э.М. Короткова. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 432 с.
16. Діагностика і економічний аналіз у сфері послуг : [курс лекцій] / За ред. д.е.н., проф. І.Д. Фаріона. – Тернопіль : Економічна думка, 2005. – 260 с.
17. Євдокимова Н.М., Кірієнко А.В. Економічна діагностика : [навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц.] / Н.М. Євдокимова, А.В. Кірієнко. – К. : КНЕУ, 2005. – 110 с.
18. Лямец В.И. Системный анализ. Вводный курс / В.И. Лямец, А.Д. Тевящев. – Х. : ХТУРЭ, 1998. – 252 с.